

GOSPODARSTVO

UVOD U EKONOMIJU

EKONOMIJA I GOSPODARSTVO

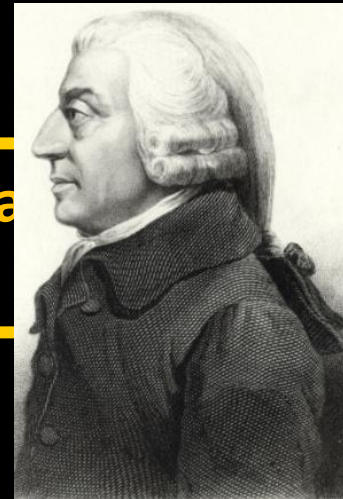
EKONOMIJA

- grč. *oikos* – kuća, kućanstvo; *nomos* – zakon, pravilo, red
- grč. *oikonomija* – upravljanje kućanstvom, domaćinstvom

EKONOMIJA je znanost koja proučava kako se društva koriste **resursima** u **proizvodnji dobara (i usluga)** i kako ih **raspodjeljuju** među ljudima ili dr. skupinama

- **1776. g.** Adam **Smith** – *Bogatstvo naroda* – godina nastanka ekonomije kao znanost

GOSPODARSTVO – ljudska **djelatnost** koju čine **proizvodnja** i **razmjena**

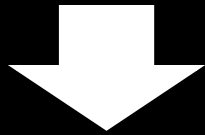
POVIJESNI RAZVOJ I EKONOMSKE ŠKOLE

- **MERKANTILIZAM** (15. – 18. st) – *Jean Baptista Colbert* – trgovina
- **FIZIOKRACIJA** (18. st) – *Francois Quesnay* – poljoprivreda (*Laisser faire, laisser passer* - pustite neka stvari idu svojim tokom) – sloboda bez uplitanja države
- **KLASIČNA** ekonomija (18. st) – *Adam Smith* – rad i podjela rada
– **ekonomski liberalizam**: sloboda trgovine i poduzetništva – nevidljiva ruka
- **SOCIJALISTIČKA** ekonomija (18. – 20. st) – *Karl Marx* – plansko upravljanje gospodarstvom (sve u vlasništvu države i državni intervencionizam)
- **NEOKLASIČNA** ekonomija (19. st) – *William Stanley Jevons* – slobodno tržište kao mehanizam ekonomske ravnoteže (cijena)
- **EKONOMIJA BLAGOSTANJA** (20. st) – *Arthur Cecil Pigou* – cilj ekonomije je opće blagostanje ljudi – veći **nacionalni dohodak** = veće opće blagostanje
- **KEJNZIJANSKA** ekonomija (1930-ih) – *John Maynard Keynes* – državni intervencionizam u tržište kako bi se ispravila nestabilnost tržišta
- **NEOLIBERALNA** ekonomija (1970-ih) – *Milton Friedman* – ekonomski liberalizam – potpuna sloboda tržišta bez ikakvog uplitanja države

PODRUČJA EKONOMIJE

- dva su osnovna područja ekonomije:

MAKROekonomija

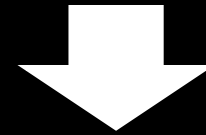

- proučava ekonomske zakonitosti na razini **gospodarstva kao cjeline**

primjer: ministar gospodarstva predložio je smanjenje stope PDV-a za 10%

(kako će to utjecati na gospodarstvo RH)

MIKROekonomija

- proučava ponašanje **pojedinačnih dijelova gospodarstva** kao što su poduzeća i kućanstva tj. proizvođači i potrošači, te **odnose među njima**

primjer: Slavenska je banka od EBRD-a dobila zajam od 20 milijuna eura

(kako će to utjecati na Slavonsku banku)

MAKROEKONOMIJA PROUČAVA

1. ukupnu proizvodnju dobara i usluga **u zemlji**
2. porast cijena (**općenito**)
3. broj zaposlenih i nezaposlenih **u zemlji**
4. **sveukupnu ponudu** robe u zemlji
5. **potrošnju pojedinih roba** u zemlji

MIKROEKONOMIJA PROUČAVA

1. ponašanje **potrošača**
(*potrošnju i potražnju*)
2. porast cijene **jednog proizvoda**
3. broj zaposlenih i br. otpuštenih
u jednom poduzeću
4. tržište **jednog proizvoda**
5. troškove **jednog proizvoda**

– makroekonomija se temelji na mikroekonomiji, pa se stoga **ne mogu promatrati kao dva zasebna područja ekonomije**

MIKRO i MAKRO primjer

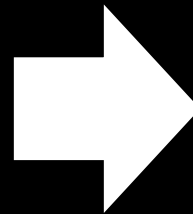
- novi model automobila potiče potrošače na kupnju, što povećava nacionalni dohodak
- visoka razina nacionalnog dohotka povećava prodaju u automobilskoj industriji

MIKROEKONOMSKI FAKTOR

ponašanje potrošača
(potrošnja i potražnja)

MAKROEKONOMSKI FAKTOR

rast BDP-a

TEMELJNI GOSPODARSKI PROBLEMI

- temeljni gospodarski problemi u suvremenim gospodarstvima su:
 1. ograničenost dobara
 2. učinkovitost (efikasnost)
 3. oportunitetni trošak

OGRANIČENOST DOBARA

- Zemlja ima **ograničene resurse**, a ljudi **neograničene želje**
- osnovni problem svakog gospodarstva je **povezivanje ograničenih resursa i neograničenih želja**
 - *niti jedna država na svijetu nema dovoljno resursa za zadovoljiti želje cjelokupnog stanovništva*
- **OGRANIČENOST** – **stanje oskudice** ekonomskih dobara
- **DOBRO** – svaka stvar ili usluga koja **ima korisna svojstva** i koja **može zadovoljiti neku potrebu**
 - dobra dijelimo na **neograničena** (slobodna) i **ograničena** (ekonomska)
 - neograničena dobra – zrak, sunčeva energija, more...
 - ograničena dobra – **proizvodi, usluge, privatna i javna dobra**

ČIMBENICI PROIZVODNJE

EKONOMSKO DOBRO – svaka stvar ili usluga koja je tražena i ograničena, **ima korisna svojstva** i koja **može zadovoljiti neku potrebu**

– ekonomska dobra se mogu proizvesti trima **čimbenicima proizvodnje**:

ČIMBENIK	DEFINICIJA	PRIMJERI
PRIRODNI IZVORI	prirodne sirovine koje se koriste u proizvodnji (<i>energija i materija iz prirode</i>)	ugljen, nafta, Zemljina površina, šume, željezna ruda, voda za piće
RAD	fizičke i mentalne sposobnosti ljudi koje koriste u proizvodnji dobara i usluga	zidar, kuhar, konobar, učitelj, znanstvenik, menadžer
KAPITAL	dobra koja se koriste za proizvodnju drugih dobara i usluga (razlikujemo kapitalno i potrošačko dobro)	skladišta, vlak, uredski stol, bušilica, računalo, električni motor, financijski kapital
PODUZETNIŠTVO	sposobnost organiziranja proizvodnje , pronalaska inovacija i preuzimanja rizika	ljudi koji razvijaju poduzetništvo ili ga vode

UČINKOVITOST (EFIKASNOST)

- **UČINKOVITOST** ili **EFIKASNOST** – postizanje određenog rezultata **uz što manje troškove**
- svaki proizvođač nekog proizvoda nastoji **uz što manje inpute proizvesti što veće outpute**
 - **INPUTI** – sredstva uložena u proizvodnju (*prirodni izvori, rad i kapital*)
 - **OUTPUT** – gotov proizvod ili usluga
- **PARETOVA EFIKASNOST** – gospodarstvo je učinkovito kada se nikoga ne može **dovesti u bolji položaj**, a da se pri tome nekoga drugoga ne **dovede u gori položaj**

OPORTUNITETNI TROŠAK

- čovjekove **želje** su uvijek veće od čovjekovih **mogućnosti**
- odabir jedne želje znači odricanje od druge želje – ta druga želja od koje se odustaje naziva se **oportunitetni trošak**

OPORTUNITETNI TROŠAK – druga najbolja opcija od koje se **odustaje**

- odluka da se za nešto troši **više** automatski znači da se za nešto drugo troši **manje**

OGRANIČENI DOHODAK
(prisiljeni smo na odabir)

**ULAZNICA ZA
KONCERT**

ILI

CD

vaš je **IZBOR**
ulaznica za koncert

OPORTUNITETNI TROŠAK
je CD od kojeg ste odustali

OPORTUNITETNI TROŠAK – odricanje od sljedeće najpoželjnije mogućnosti

TEMELJNA GOSPODARSKA PITANJA

- zbog ograničenosti činitelja proizvodnje (*prirodnih izvora, kapitalnih dobara, rada i poduzetništva*), svaka zemlja može u bilo kojoj godini proizvest određenu količinu dobara
- postoje **tri pitanja** na koja mora odgovoriti gospodarstvo svakog društva:
 1. **ŠTO** proizvoditi (*koja dobra i usluge*)
 2. **KAKO** proizvoditi
 3. **ZA KOGA** proizvoditi

ŠTO PROIZVODITI

- što proizvoditi (*što tržište traži*) **odlučuju potrošači** svojim dohotkom
- u tržišnim gospodarstvima potrošači putem **tržišnog mehanizma** (mehanizmi ponude i potražnje) biraju koja dobra proizvoditi

KAKO PROIZVODITI

- to je određeno **konkurencijom** među proizvođačima i **tehnologijom** kojom se raspolaže
- kako proizvoditi:
 1. pojedinačno – brodovi
 2. serijski – automobili
 3. masovno – žarulje, kruh, pivo...
- **konkurencija** prisiljava proizvođače na odabir najbolje metode ako žele zaraditi više
- gospodarski izazov je proizvesti dobra ili usluge **uz što manji oportunitetni trošak** (*npr. košenje livade ručno ili strojno*)

ZA KOGA PROIZVODITI

- za koga proizvoditi **odlučuje se na tržištu**
- ako tržište **ne prihvaća** proizvod, proizvođač ga **neće proizvoditi**
- proizvod može biti kvalitetatan, ali ga tržište ne prihvaća
- za koga proizvoditi **ponekada odlučuje i država**
(*npr. za vojsku u vrijeme rata*)

TIPOVI GOSPODARSTAVA

– ovisno o odgovoru na tri temeljna ekonomska pitanja, razlikujemo **tri tipa gospodarstva**:

1. **TRŽIŠNO**

2. **KOMANDNO** ili **PLANSKO**

3. **MJEŠOVITO**

TRŽIŠNO ILI LAISSEZ-FAIRE GOSPODARSTVO

- u tržišnom gospodarskom sustavu dominira **načelo slobodnog tržišta i privatnog vlasništva**
- **laissez-faire** (*fra. pustite neka svatko čini što hoće*) osnovna je krilatica klasične ekonomije a podrazumjeva **da se stvari na tržištu same od sebe odvijaju** (*bez državnog intervencionizma*)
- cijena se formira na temelju **ponude i potražnje**
- pojedinci i privatna poduzeća donose odluke o proizvodnji roba **koje im donose najveći profit**

KOMANDNO ILI PLANSKO GOSPODARSTVO

- plan za gospodarstvo donosi se na **najvišoj državnoj razini** (*što, kako i za koga će se proizvoditi **odlučuje država***)
- **čimbenici proizvodnje** su u većini slučajeva **u državnom ili društvenom vlasništvu** (*danās Sj. Koreja, Kuba i Kina, prije Jugoslavija, SSSR, Istočni blok*)
- **cijene** određuje država
- donose se „gospodarski planovi” (*npr. petoljetke u SSSR-u*)

MJEŠOVITO GOSPODARSTVO

- većina suvremenih gospodarstava su mješovita jer **nemaju obilježja samo jednog gospodarskog sustava**
- odluke se donose dijelom preko tržišta, a dijelom državnom regulacijom (intervencijom)
- **država ispravlja neuspjeh tržišta** i brine se o makroekonomskoj stabilnosti
- **cijene** određuje tržište (ponuda i potražnja) i država
- kad se država upliće u tržište putem zakona (*poreza, subvencija, poticaja, regulacije kamata*) to se zove **DRŽAVNI INTERVENZIONIZAM** ili **UTJECAJ VIDLJIVE RUKE**
- tamo gdje se država ne upliće kažemo da djeluje **tržište (utjecaj) NEVIDLJIVE RUKE** – što je danas vrlo rijetko

EKONOMSKA POLITIKA

– postoji više područja ekonomske politike:

1. FISKALNA POLITIKA (*porezna*)

2. MONETARNA POLITIKA (*novčana*)

3. vanjskotrgovinska politika

4. politika cijena

5. politika dohotka

– ekonomskom politikom **država nastoji ostvariti makroekonomske ciljeve** (*gospodarski rast i razvoj, stabilnost cijena i punu zaposlenost*)

FISKALNA EKONOMSKA POLITIKA

FISKALNA POLITIKA – sastoji se od **politike proračuna** (*politika opće potrošnje, odnosno javnih rashoda*) i **porezne politike**

- razlikujemo **EKSPANZIVNU** (*ili antirecesijsku*) i **RESTRIKTIVNU** (*ili antiinflacijsku*) fiskalnu politiku – *vrste stabilizacijske fiskalne politike*
 - **EKSPANZIVNA** – **smanjenjem poreza i povećanjem državne potrošnje** povećava se ukupna proizvodnja i zaposlenost
 - **RESTRIKTIVNA** (kontrakcijska) – **povećanjem poreza i smanjenjem potrošnje države** smanjuje se inflacija (*ali i ukupna proizvodnja i zaposlenost*)

PRORAČUN – **novčani plan prihoda i rashoda** neke države (*ili manje teritorijalne jedinice*) za određeno razdoblje (*obično godinu dana*)

- **PRORAČUNSKI DEFICIT** (*manjak*) – ako su **rashodi veći** od prihoda
- **PRORAČUNSKI SUFICIT** (*višak*) – ako su **rashodi manji** od prihoda
- **REBALANS PRORAČUNA** – preraspodjela proračunskog novca

OPOREZIVANJE

DVIJE VRSTE OPOREZIVANJA

– IZRAVNO oporezivanje

- osobni porezi (*nasljeđe, imovina, dohodak*) i porezi koje plaćaju trgovačka društva na ostvarenu dobit

– NEIZRAVNO oporezivanje

- porez na dodanu vrijednost (PDV) i carinske pristojbe na uvoznu robu

OSTALE VRSTE OPOREZIVANJA

- **PAUŠALNO (REGRESIVNO)** – plaćanje **fiksnog iznosa** za porez po nekom unaprijed određenom kriteriju

- **PROPORCIONALNO** – **jednaka stopa za sve** (*veći dio dohotka se uzima siromašnima*)

- **PROGRESIVNO** – jedna stopa poreza do određene visine prihoda, a s daljnjim rastom dohotka, raste porez (**veći prihodi, viši porez**)

MONETARNA EKONOMSKA POLITIKA

MONETARNA POLITIKA – država kontrolira ukupnu ponudu novca i kredita i tako utječe na gospodarska kretanja

– provodi je središnja banka države (u Hrvatskoj je to **Hrvatska narodna banka**) koja utječe na cijenu i dostupnost novca u gospodarstvu – za euro je **Europska središnja banka (u Frankfurtu)**

– **EKSPANZIVNA** – **povećanje** ponude novca i **smanjenje** kamatnih stopa (*u razdoblju opadanja gospodarske aktivnosti i zaposlenosti*)

– **RESTRIKTIVNA** – **smanjenje** ponude novca i **povećanje** kamatnih stopa (*u razdoblju rasta cijena i inflacije*)

– **HNB** daje kredite poslovnim bankama, a to onda utječe na kamatne stope kredita koje posuđuju građani

CILJ EKONOMSKE POLITIKE
smanjiti stopu inflacije

UZROK PROBLEMA
višak potrošnje – brža potrošnja od
rasta BDP-a

IZABRANI INSTRUMENTI
– instrumenti **fiskalne** politike
– instrumenti **monetarne** politike

MJERE FISKALNE POLITIKE

- povećanje **poreza**
- smanjiti državno trošenje

MJERE MONETARNE POLITIKE

- povećanje **kamatne stope**
- smanjiti sposobnost banaka za kreditiranjem

GOSPODARSKI CILJEVI

- s obzirom na područja koje obuhvaćaju, gospodarske ciljeve možemo podijeliti na **mikroekonomske** i **makroekonomske**

MIKROekonomski CILJEVI

EKONOMSKA UČINKOVITOST

- uporaba ograničenih ekonomskih resursa radi **proizvodnje što je moguće više željenih dobara i usluga** (*što je jeftinije i učinkovitije moguće*)

EKONOMSKA SLOBODA

- pravo na vlastite proizvodne resurse i njihovu uporabu (**po vlastitoj volji**)
- **pojedinci slobodno** kupuju, prodaju, organiziraju, proizvode i troše, uz **malo ili nikakvo uplitanje države**

PRAVEDNA RASPODJELA

- podrazumijeva **optimalnu i pravednu raspodjelu dobara** u društvu
- omogućavanje što većem broju ljudi **jednaku priliku i početna mogućnost gospodarske aktivnosti**

MAKROekonomski CILJEVI

GOSPODARSKI RAST I RAZVOJ

- **podizanje standarda života** mjereno dohotkom po stanovniku (*BDP per capita*)
- **GOSPODARSKI RAST** – ukupno povećanje proizvodnje i zaposlenosti te pokretanje gosp. aktivnosti

PUNA ZAPOSLENOST

- podrazumijeva **zaposlenost svih raspoloživih resursa** (*iako se najčešće u središte stavlja puna zaposlenost **radnih resursa***)
- *smanjena zaposlenosti loše utječe na gospodarstvo*

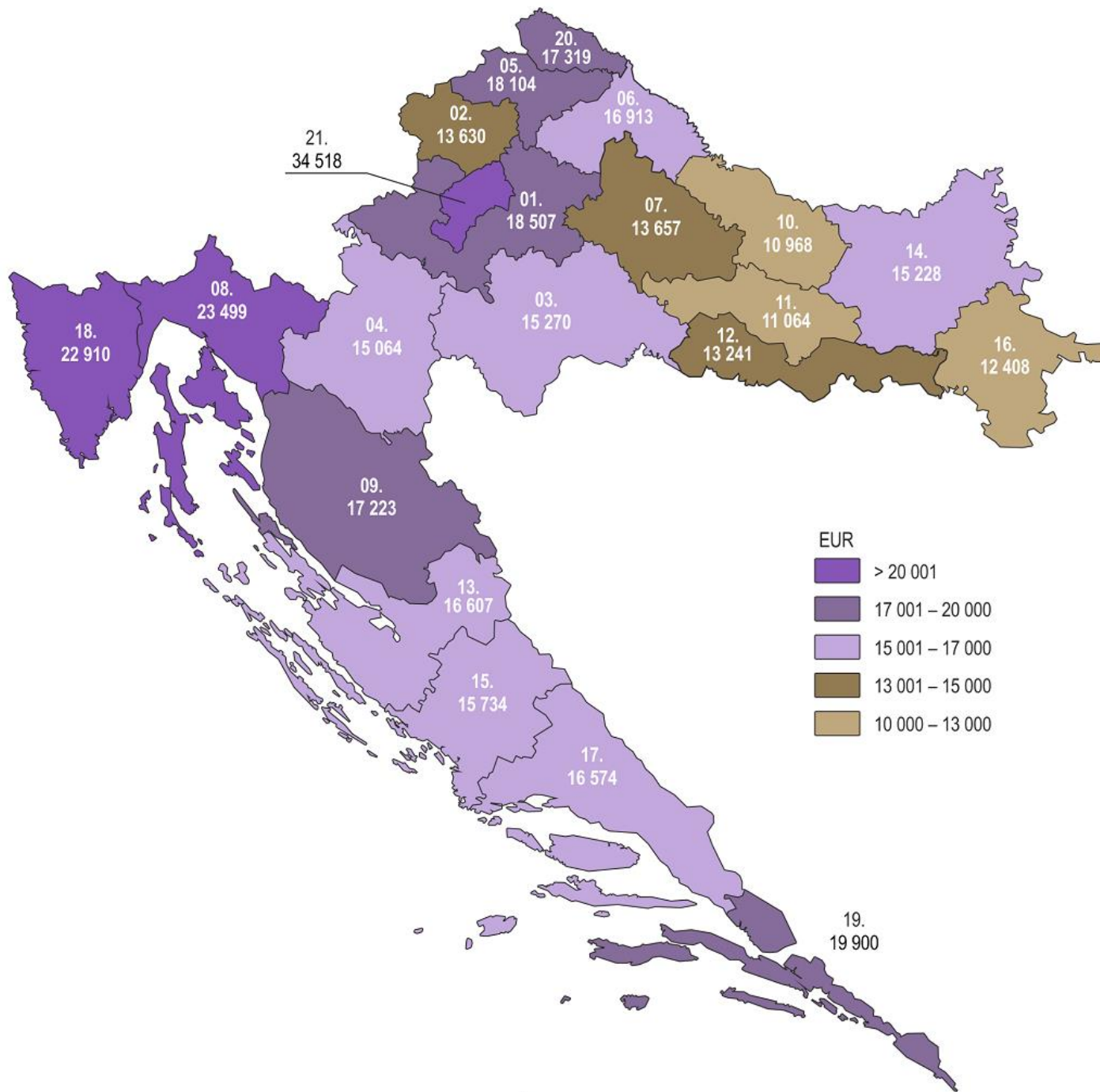
STABILNOST CIJENA

- **održavanje** bez rasta prosječne razine **cijena**
- **inflacija** – rast opće razine cijena i pad vrijednosti novca

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

- **BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)** – vrijednost svih finalnih proizvoda i usluga **proizvedenih u jednom gospodarstvu** (državi) **domaćim i inozemnim čimbenicima proizvodnje**
 - **uključuje** vrijednost **stranih investicija u domaće gospodarstvo**, ali **isključuje** vrijednost **domaćih investicija u inozemstvu**
 - *u vrijednost hrvatskog BDP-a ulaze vrijednosti proizvoda koje je proizvela Podravka koja je u hrvatskom vlasništvu, ali i vrijednosti proizvoda Coca-Cole koja ima pogone u Hrvatskoj, ali nije u hrvatskom vlasništvu*
 - *npr. Toyota otvori novu tvornicu automobila u SAD-u, ta investicija ulazi u američki, ali ne i japanski BDP*
- **BDP per capita** – BDP izražen po glavi stanovnika
- *BDP/per capita Hrvatske – 22 201 € (2024.) – 23% manji od prosjeka EU*

K-1. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO STANOVNIKU U 2023.

GOSPORARSKE KRIZE (GOSPODARSKI CIKLUSI)

GOSPODARSKE KRIZE – faze gospodarskih ciklusa **obilježene poremećajima** u proizvodnji kapitala, neravnotežom ponude i potražnje, padom cijena, smanjenjem investicija, većom nezaposlenošću, propadanjem banaka i poduzeća

TEMELJNI OBLICI GOSPODARSKIH CIKLUSA:

- **RECESIJA** – oblik gosp. krize koju obilježava **blaže opadanje gospodarske aktivnosti** – traje nekoliko godina (*do nekoliko desetaka godina*)
 - *posljednja je bila 2008. godine*
- **STAGNACIJA** – oblik gosp. krize koji označava **opći zastoj u gosp. rastu i razvoju** neke države ili značajnog dijela gospodarstva
 - nastaje kada vlada favorizira jedan dio gospodarstva i podređuje mu druge (npr. turizam)
 - javlja se kada godišnji rast BDP-a iznosi manje od 2-3%
- **DEPRESIJA** – obilježava je **niska razina proizvodnje, niske cijene, pad svih ekonomskih vrijednosti, nedostatak investicija, visoka nezaposlenost, oskudica novca** i visoke kamate
 - najveća depresija se dogodila 1929. u SAD-u i trajala je 4 godine

TRŽIŠTE

TRŽIŠTE – **mjesto** sučeljavanja ponude i potražnje i formiranja cijena

– tržište je **mehanizam** putem kojeg kupci i prodavači **određuju cijenu** i **količinu** nekog dobra

– PODJELA TRŽIŠTA

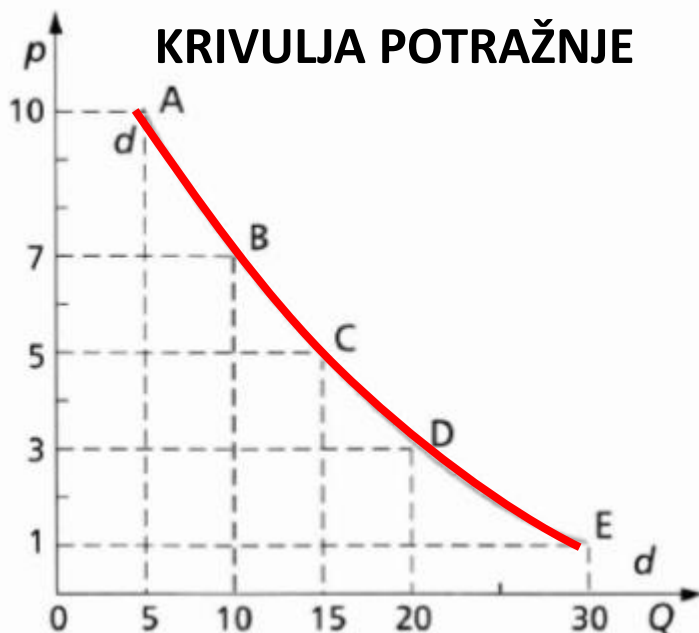
1. PREMA **PROSTORNOM OBUHVATU** – lokalno (mjesno), regionalno, nacionalno, međunarodno, globalno
2. PREMA **PREDMETU RAZMJENE** – tržišta različitih dobara i usluga (*npr. tržište kože, dijamanta, tržište rada, vrijednosnih papira, devizno tržište...*)
3. PREMA **DJELOVANJU** – slobodno tržište, otvoreno / zatvoreno tržište, sivo / crno tržište, monopolističko...

OSNOVNE FUNKCIJE TRŽIŠTA

- 1. SELEKTIVNA** – ono što je **traženo** bit će **prodano**, a ono što **nije**, ostat će **neprodano** (*npr. svake godine na štandovima je nešto novo hit – laseri, fidget spinneri, skateboardi, tamagočiji...*)
- 2. ALOKACIJSKA** – razmještanje resursa i proizvoda **tamo gdje su najpotrebniji** (*npr. sportski rekviziti za vrijeme sportskih događanja, sladoled ljeti...*)
- 3. DISTRIBUCIJSKA** – **raspodjela** ukupno ostvarenog **profita** (*npr. ako poduzetnik ostvari veću zaradu, povisit će plaću radnicima*)
- 4. INFORMACIJSKA** – poduzetnik može **koristiti informacije koje mu tržište nudi** kako bi mogao procijeniti **što proizvoditi i koje promjene uvesti** (*ekonomiziranje informacija s tržišta*)
- 5. RAZVOJNA** – unosi se **racionalnost** u gospodarske djelatnosti te se poduzetnici konkurencijom prisiljavaju na **stalnu brigu o razvoju**

POTRAŽNJA

- ukupna količina dobara i usluga koje su **potrošači spremni kupiti** po određenim **cijenama** na određenom **tržištu** i u određenom **vremenu**
- kolika **količina** dobara će biti prodana ovisi o njihovoj **cijeni**
- **OPĆI ZAKON POTRAŽNJE** – kad **cijena** dobra **raste**, **potraživana** se količina **smanjuje**, i obrnuto

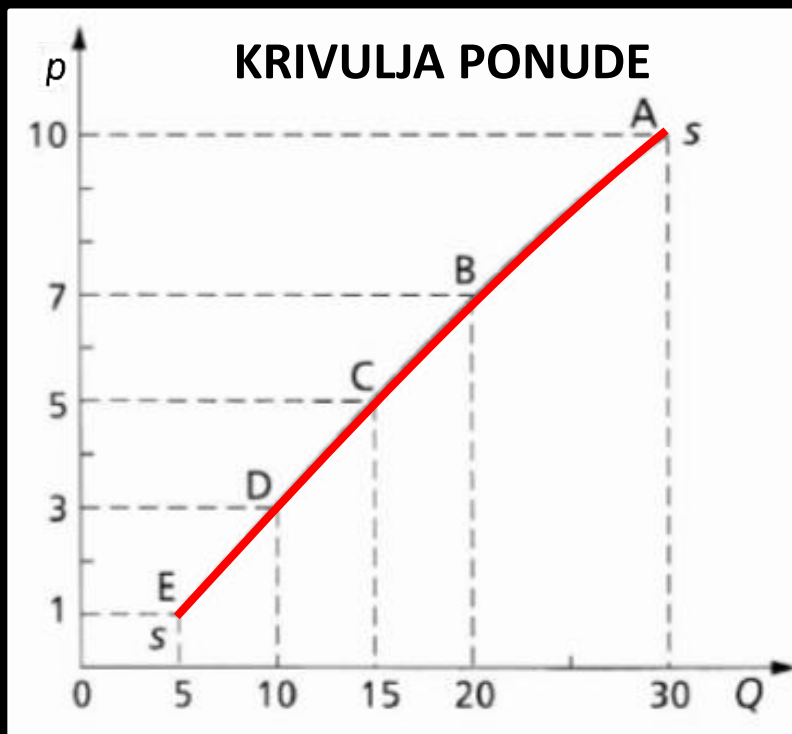

SKALA POTRAŽNJE KUKURUZA

Situacija	Cijena p (kn)	Potraživana količina Q (tisuća tona)
A	10	5
B	7	10
C	5	15
D	3	20
E	1	30

PONUĐA

- ukupna količina dobara i usluga koje će se nuditi na prodaju po određenim **cijenama** na određenom **tržištu** u određenom **vremenu**
- **OPĆI ZAKON PONUDE** – proizvođači će uvijek biti voljni **ponuditi veću količinu** određenoga dobra kad mu je **cijena veća**, i obrnuto

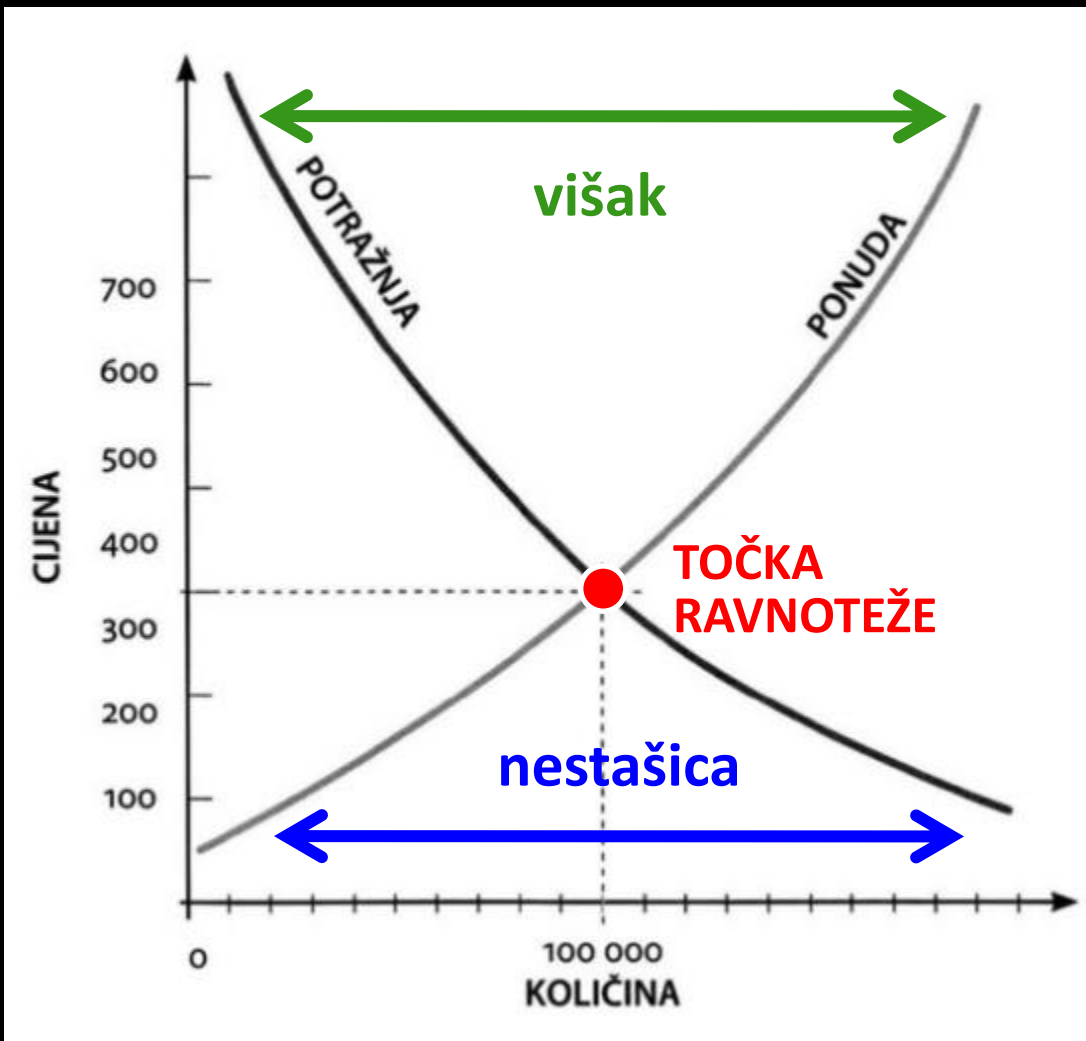

SKALA PONUDE KUKURUZA

Situacija	Cijena p (kn)	Ponuđena količina Q (tisuća tona)
A	10	30
B	7	20
C	5	15
D	3	10
E	1	5

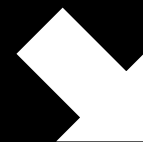
TRŽIŠNA CIJENA

- prema zakonu ponude i potražnje, cijena na tržištu formira se **izjednačenjem ponude i potražnje**

TRŽIŠNE STRUKTURE

NESAVRŠENA KONKURENCIJA

KONKURENCIJA NA STRANI PONUDE

broj
ponuđača

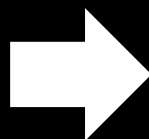
MONOPOL	1
DUOPOL	2
OLIGOPOL	više

broj
kupaca

KONKURENCIJA NA STRANI POTRAŽNJE

1	MONOPSON
2	DUOPSON
više	OLIGOPSON

SAVRŠENA KONKURENCIJA

Tržište gdje postoji velik broj ponuđača istog proizvoda ili usluge, te velik broj zainteresiranih kupaca. **Nitko od njih nije dovoljno moćan da može utjecati na cijenu**

NOVAC

NOVAC – sve što služi kao **općeprihvaćeno sredstvo razmjene** ili **sredstvo plaćanja**

- gotovina, kreditne i debitne kartice, čekovi, **bankarski (depozitni) novac**, robni novac (trampa), digitalni (kriptovalute)

FUNKCIJE NOVCA

1. kao **sredstvo razmjene**
2. kao zajednička **obračunska jedinica** (mjera vrijednosti)
3. kao sredstvo **čuvanja bogatstva** i **zadržavanja vrijednosti**
4. **svjetski novac** (novac koji je konvertibilan i koristi se u međunarodnoj trgovini)

VRIJEDNOST NOVCA – **materijalna** (*vrijednost materijala od kojeg je napravljen*) i **funkcionalna** (*vrijednost novca kao sredstva razmjene*)

- **SREDIŠNJA (EMISIJSKA) BANKA** kontrolira količinu novca u opticaju (u RH je to **Hrvatska narodna banka**)

DEBITNE KARTICE – plaćamo kupljenu robu i odmah nam se skida novac s računa

KREDITNE KARTICE – nisu sredstvo plaćanja već sredstvo odgode plaćanja

ČEKOVI – omogućuju odgodu plaćanja

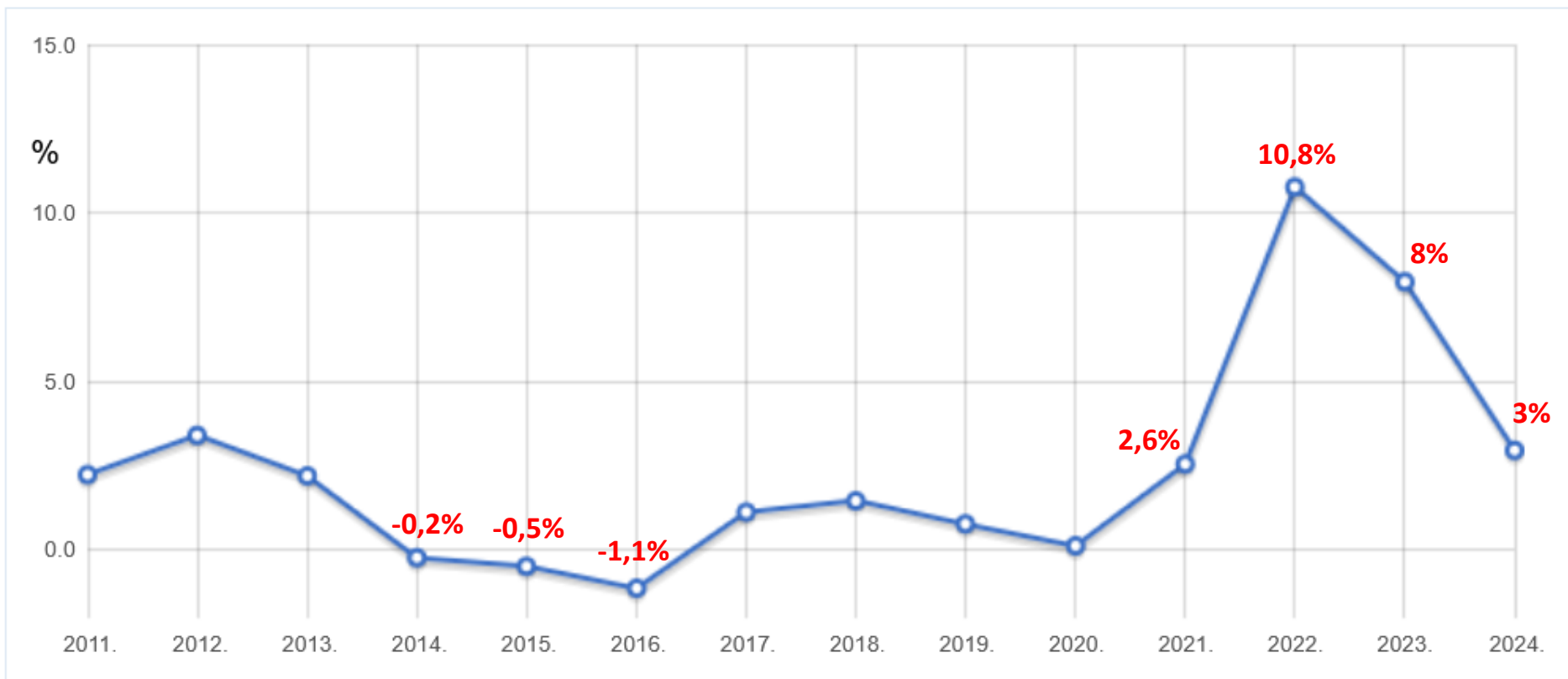
DEPOZITNI NOVAC

- DEPOZITNI (FIDUCIJARNI ili KNJIŽNI) NOVAC** – upis uložena gotova novca u knjige (poslovne) banke u korist štediše (vjerovnika)
- **dužnik** (vlasnik depozitnog novca) – uplaćuje na račun **vjerovnika** (onaj koji **potražuje novac**)
- **najveći dio transakcija se odvija depozitnim novcem** – čekovi i virmani, internet bankarstvo, PayPal, prijenos novca...
- **OBVEZNA REZERVA** – postotak depozita kojeg su **poslovne banke dužne držati** kod središnje banke ili u svojem trezoru (*kako bi bile stabilne*)
- prvi **kovani novac** javlja se oko 1500. pr. Kr. na Kreti, a **papirnati novac** se prvi put javlja oko 1000. g u Kini, a u Europi u 17. st.
- kod nas se prvi novac kovao u Dubrovačkoj republici (14. st)
- kuna se počinje koristiti u NDH – 1 kn = 100 banica

DRŽAVA I NACIONALNO GOSPODARSTVO

- **INFLACIJA** – označava rast opće razine cijena svih dobara i usluga, a time i pad kupovne snage, odnosno vrijednosti novca
 - *uzroci inflacije su prevelika ponuda novca i fiskalni (porezni) deficit*
- **VRSTE INFLACIJE**
 - **BLAGA ILI PUZEĆA** – godišnja stopa inflacije manja od 5%
 - **UMJERENA** – spor i predvidljiv rast cijena (stopa inflacije 5 – 10% godišnje)
 - **GALOPIRAJUĆA** – cijene brzo rastu (inflacija iznad 10% godišnje)
 - **HIPERINFLACIJA** – potpuna nestabilnost cijena i novca (rast cijena od 50% mjesečno)
- **DEFLACIJA** – pad opće razine cijena uzrokovan povećanjem vrijednosti novca

Prosječne godišnje stope inflacije od 2011. do 2024. (izvor: DZS)

TEČAJ

VALUTA – papirnati ili kovani novac koji izdaje država ili banka, a koji služi kao zakonsko sredstvo plaćanja i razmjene

TEČAJ – vrijednost (cijena) jedne valute izražene drugom valutom
(npr. $1 \text{ €} = 7,54 \text{ HRK}$) – kupovni i prodajni tečaj

KONVERTIBILNOST – sposobnost slobodne zamjenjivosti jedne valute za druge valute

DEVIZA – potraživanje u stranoj valuti (devizni tečaj i devizni račun)

APRECIJACIJA – kada vrijednost (cijena) jedne valute **raste** u odnosu na drugu
– npr. $1 \text{ €} = 6 \text{ HRK} \rightarrow$ kuna je narasla u odnosu na euro

DEPRECIJACIJA – kada vrijednost (cijena) jedne valute **pada** u odnosu na drugu
– npr. $1 \text{ €} = 8 \text{ HRK} \rightarrow$ kuna je pala u odnosu na euro

DEVALVACIJA – zakonsko smanjenje vrijednosti (cijene) domaće valute u odnosu na druge valute

REVALVACIJA – zakonsko povećanje vrijednosti (cijene) domaće valute u odnosu na druge valute

KAPITAL

KAPITAL – bogatstvo (*imovina ili novac*) koje se **posjeduje** ili **upotrebljava** u nekom poslu

KATEGORIJE KAPITALA

1. MATERIJALNI

– *zgrade, oprema, zalihe, novac*

2. NEMATERIJALNI

– *autorska prava, znanje, inovacije, patenti*

BURZA – mjesto trgovine (prodaje i kupnje) **vrijednosnih papira**

DIONICE I OBVEZNICE – VRIJEDNOSNI PAPIRI

DIONICE – vrijednosni papiri koji govore o određenom **vlasničkom udjelu** u dioničkom društvu (*poduzeću ili poslovnoj organizaciji*)

– dionice su **SKUP PRAVA** u nekom poduzeću – pravo **vlasništva**, pravo **upravljanja** i pravo na **dividendu** (*dobit od rasta dioničkog društva*)

VRSTE DIONICA

- REDOVNE
- POVLAŠTENE (*dolaze prije na isplatu i imaju veći vlasnički udio*)
- OSTALE (*vinkulirane, blue chip, red chip, green chip dionice...*)

VRIJEDNOST DIONICA

- **NOMINALNA** – iznos na koji dionica glasi prilikom stavljanja na tržište
- **BURZOVNA** – trenutna (i očekivana) vrijednost dionice

INDEKS DIONICA – pokazatelj kretanja vrijednosti dionica

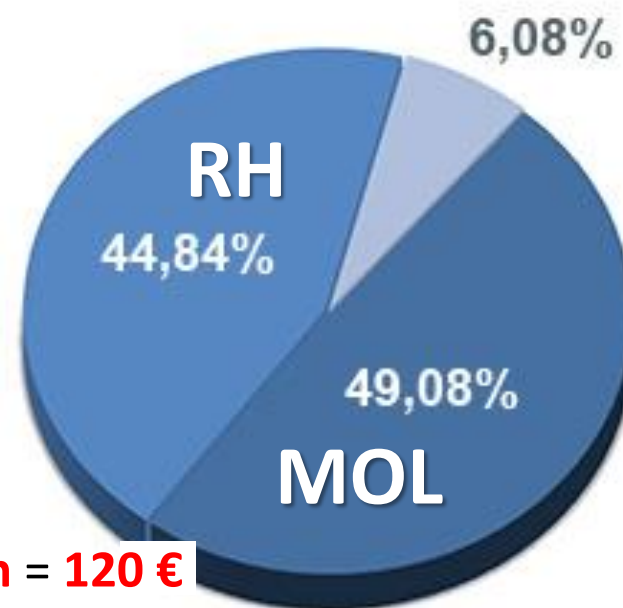
BROKERI – trguju dionicama **u tuđe ime** i za to dobivaju određenu proviziju

DILERI – preprodaju dionice **u svoje ime** (mogu biti pojedinci ili tvrtke)

DIONICE – primjer INA d.d.

DIONIČARSKA STRUKTURA po broju dionica

MOL	4.908.207
Vlada Republike Hrvatske	4.483.552
Privatni i institucionalni investitori	608.241
Ukupno	10 000 000

Nominalna vrijednost 1 dionice (1. 12. 2006.): **900 kn = 120 €**

Burzovna vrijednost 1 dionice (20. 4. 2026.): **490 € = 3.691 kn**

- **SEKURITIZACIJA** (*lat. securities* – vrijednosni papiri) – pribavljanje sredstava **emitiranjem vrijednosnih papira** (dionica i obveznica)

DIONICE I OBVEZNICE – VRIJEDNOSNI PAPIRI

OBVEZNICE – vrijednosni papiri kojima se izdavatelj **obvezuje** da će vlasniku obveznice **isplatiti do određenog roka** iznos naznačen na obveznici **uz pripadajuće kamate**

- obveznice su **oblik zajma, tj. POTVRDA O DUGU**
 - **DUŽNIK** izdavatelj obveznice – subjekt koji traži pozajmicu
 - **VJEROVNIK** (bondholder) - vlasnik obveznice – kupio je obveznicu od izdavatelja
- obveznice najčešće izdaje država kad se zadužuje (ali i poduzeća)

VRSTE OBVEZNICA (prema dospijeću na naplatu)

- **KRATKOROČNE** (*dospijeće do jedne godine*)
- **SREDNJOROČNE** (*dospijeće od jedne do deset godina*)
- **DUGOROČNE** (*dospijeće od deset i više godina*)
- *kamatna stopa se povećava s obzirom na dospijeće na naplatu (dulje čekanje – veća kamata – veći rizik)*

NOGOMETNI KLUB »DINAMO« ZAGREB

NK DINAMO

Serijski A № 000136

OBVEZNICA

NA IZNOS OD

NOVIH 30 DINARA.

ZA UNUTARNJI SANACIONI ZAJAM NOGOMETNOG KLUBA »DINAMO« ZAGREB

Nogometni klub »Dinamo« Zagreb, obvezuje se platiti

Iznos od N. Din 30 – (trideset) sa 1% kamata godišnje o dospelju.

Zajam dospeljeva dana 1. veljače 1971. godine.

Isplata zajma (glavnica) i kamata po ovoj obveznici vrši se u vremenu od 1. veljače do
isključivo 31. srpnja 1971. godine.

Istekom navedenog roka nastanjuje pravo na naplatu.

Nogometni klub »Dinamo« Zagreb, obvezuje se platiti

**Iznos od N. Din 30 – (trideset) sa 1% kamata godišnje o dospelju.
Zajam dospeljeva dana 1. veljače 1971. godine.**

DIONICE I OBVEZNICE – RAZLIKA

	DIONICE	OBVEZNICE
potvrda o	vlasništvu	dugu
dobit u obliku	dividende	kamate
rizik ulaganja	veći	manji
rok trajanja	neograničen	ograničen
isplata u slučaju bankrota	posljednji	dolaze prije na naplatu

- obveznice su slične kreditu, ali nisu isto:
 - **kredit** se posuđuje od banaka i nije prenosiv (*isplaćuje se jednoj banci do kraja isplate kredita*)
 - **obveznice** se mogu kupiti od različitih gospodarskih subjekata (*npr. osiguravajućih društava, korporacija...*) i prenosive su